

HERODOTOS

TARİH

HASAN ÂLİ YÜCEL KLASİKLER DİZİSİ

ÇEVİREN: MÜNTEKİM ÖKMEN

TÜRKİYE BANKASI
Kültür Yayınları

VII.
BASKI

Dördüncü Kitap MELPOMENE

Skythler – Yurtları – Özellikleri

1. — Dareios, Babil'i aldıktan sonra Skythlere karşı sefer açtı¹¹⁹. Asya çok gelişmişti, nüfusu taşıyor, zenginlik içinde yüzüyordu. Dareios, Skythleri cezalandırmayı koymuştu kafasına, Media üzerine ilk atılanlar onlardı, savaş açmışlar, düşmanlarını yenmişler, haksız savaşlara önyak olmuşlardı. Daha önce de söylemiş olduğum gibi, Skythler Yukarı Asya'da yirmi sekiz yıl hüküm sürmüşlerdir. Kimmerleri kovalayarak gelmişler¹²⁰; Asya'ya geçmişler, Med egemenliğine

¹¹⁹ Gobineau (1816–1882), Dareios'un Skyth seferini şüpheyle karşılar. Ona göre bu bir sefer değildi; amaç sadece Tuna'nın kuzey yörelerinde keşif yapmak. Dareios, Skythia'yı değil, generali Megabyzos'un yaptığı ve beşinci kitabın başında anlatıldığı gibi, yalnız Trakya'yı almayı düşünüyordu. – Bu şüphe genellikle kabul edilmez. Eleştiriciler, daha çok seferin nedeni ve ayrıntıları üzerinde dururlar. Herodotos'un, "Skythler Asya'yı istila etmişlerdi, Dareios bunun öcünü almak istiyordu" demesi biraz yüzeyde kalıyor. Ama bunun bir dengi ile karşılama seferi olduğunu, amacının Skythlerle birleşebilecek halklara güven vermek olduğunu ileri sürmesi doğrudur (Kitap IV. bölüm 119). Bu sefer 513'e konulur.

¹²⁰ Bu kitabın 11 ve 12. bölümlerinde bu uluslar üzerine söylenenlere bakınız.

son vermişlerdi, Skythler gelmeden önce bu ülkenin sahibi Medlerdi. Skythler yirmi sekiz yıllık bir ayrılıktan sonra kendi yurtlarına döndükleri zaman, Medlerle yaptıkları savaştan daha az olmayan güçlüklerle karşılaştılar; bir ordu yollarını kesmişti, bu ordu öyle umursanmayacak gibi değildi; zira erkeklerin dönmediklerini gören Skyth kadınları, köleleriyle ilişki kurmuşlardı.

2. — Skythler içkileri olan sütü elde etmek amacıyla bütün kölelerin gözlerini oyarlar, bakınız sütü nasıl sağlarlar: Köleler, flüte çok benzeyen bir çeşit kemik boru alırlar; bunu kısrağın döl yatağına sokar ve ağızlarıyla üflerler; onlar üflerken, öbürleri de sağlarlar. Neden böyle yaparlar, kedilerine sorarsanız, hava kısrağın damarlarını açar, sütün memelerine inmesini sağlar. Sağılan süt tahta fiçılara boşaltılır; çevresine kör köleler dizilir ve sütü döverler; üstte kalanı ayırıp alırlar. Skythlerin gözünde en iyi süt budur; altta kalanını düşük kalite sayarlar. İşte Skythler, ellerine düşenlerin hepsinin gözünü bu işi gördürmek için kör ederler; zira ekip biçemezler, göçebedirler.

3. — Bu kölelerle Skyth kadınlarından bir gençlik yetişti, bunlar dünyaya nasıl geldiklerini öğrendiler ve Media'dan dönen Skythlerin karşısına dikildiler. Önce Tauris dağlarından Palus-Maiotis'in¹²¹ en geniş olduğu yere kadar geniş bir hendek kazdılar, böylece yurtlarını ayırmış oluyorlardı. Skythler hendeği geçmek istediler; düşmanları gelip karşılarına kamp kurdu ve savaş oldu. Üst üste savaştılar, ama Skythler bir adım bile ilerleyemediler; o zaman içlerinden birisi bağırdı: "Nedir bu yaptığınız ey Skythler," dedi, "kendi kölelerimizle dövüşüyoruz. Bizi öldürüyorlar, gittikçe azalıyoruz; biz de onları öldürüyoruz, yarın işlerimizi gördürmek için elimizde köle kalmayacak. Bence oku ve mızrağı bıraka-

¹²¹ *Palus-Maiotis*, şimdiki Azak Denizi. Tauris ya da Taurika Khersonesos'u da Kırım'dır.

lım. Kırbaçlarımızı alalım ve öyle yürüyelim üstlerine. Bizi elde silah gördükçe, kendilerini bizimle bir tutuyorlar, bizim kanımızdan sayıyorlar. Ama bizim elimizde silah değil, kırbaç görünce kölelerimiz olduklarını anlayacaklar, bunu anlayınca da bize karşı duramayacaklar.”

4. — Bu öğüdü dinlediler ve öyle yaptılar. Bu hali gören düşmanları şaşırdılar, savaşı bıraktılar ve kaçtılar. Asya’da egemen olduktan sonra Medlerin kovaladığı Skythler, yurtlarına böyle döndüler. Ve işte Dareios ordusunu onların bu haddini bilmezliklerinin cezasını vermek, onlara karşı yürü-
mek için topluyordu.

5. — Skythler, kendilerini ırkların en genci sayarlar ve kökenlerini şöyle gösterirler: Bu ülke boştu, burada ilk olarak Targitaos adında bir adam doğdu. Bu Targitaos’un babası Zeus, anası da Borysthenes ırmağının kızıymış, öyle derler. —Benim aklım ermez, ama bana ne, efsane böyle diyor.— Targitaos’un kökeni buymuş demek; bunun üç çocuğu olmuş, Lipoxais, Arpoxais ve en küçükleri Koloxais. Bunların zamanında Skythia’ya, gökyüzünden altından yapılma zanaat araçları düşüyor, bir saban, bir boyunduruk, bir balta ve bir kupa. Bunları ilk olarak en büyükleri görüyor ve yaklaşıyor almak için; altın kızıl kor oluyor. O geri çekiliyor, ortanca ilerliyor, gene aynı şey oluyor. Maden öyle ateş saçıyor ki, uzaklaşmak zorunda kalıyor. Sıra üçüncüye, yani en küçüklerine geliyor, o zaman altın soğuyor, o da bunları alıp evine götürüyor. Mucizeyi gören büyükler, iktidarı en küçüklerine bırakıyorlar.

6. — Lipoxais’ten, Aukhatea denilen Skythler doğmuştur. Ortancadan, Arpoxais’ten inenler Katiariler ve Traspieslerdir ve en küçüklerinden de kralları çıkmıştır ki, adları Paralatailardır. Tümü de Skoloti diye anılırlar ki, bu kralların lakabıdır. Bunlara Skythler adını Yunanlılar takmışlardır.

7. — Kendi dediklerine bakılırsa, Skythler böyle meydana çıkmışlardır, ilk kralları Taritaos’dan Dareios’un ül-

Gelonos, en küçüğünün Skythes¹²⁵. Sonra Herakles'in sözüne bağlı kalarak onun emretmiş olduğu şeyi yaptı. Çocuklarından ikisi Agathysos ve Gelonos istenilen şeyi yapamadılar, kendilerini dünyaya getirmiş olan anaları onları kovdu, çıkıp gittiler; en küçükleri Skythes, istenileni yaptı ve yerinde kaldı. Sonradan gelen bütün Skyth kralları bu Herakles oğlu Skythes'ten türemişlerdir. Skythlerin bugün de kılıç kayışlarında asılı duran kupalar, Herakles'in kupasının anısını sürdürürler. – İşte Pontos Euxeinos Yunanlılarının anlattıkları da bunlardır (ve şunu da eklerler ki, bu, analarının Skythes yararına uydurduğu bir şeyden ibarettir).

11. — Bir anlatı daha var. Ben de bunu tutuyorum, o da şu. Göçebe Skythler Asya'daydılar; Massagetlerle yaptıkları bir savaştan yenik çıktılar, Araxes ırmağını geçtiler, Kimmerlerin yanına göç ettiler. (Skythlerin oturdukları yerler eskiden Kimmerlerinmiş, öyle derler). Skythler geldikleri zaman Kimmerler büyük bir istila karşısında oldukları düşüncesiyle toplanıp görüştüler. Düşünceler bölündü, iki taraf da dediğinden şaşmadı, ama krallardan yana olanların düşüncesi daha bir yürekliydi. Halkın eğilimi kendiliklerinden çıkıp gitmekti, böylesini uygun buluyordu; bu çapulcu alayını beklemek büyük bir tehlikeye atılmaktı; krallar ise yurtlarını bu istilacılara karşı sonuna kadar savunmak istiyorlardı. Ne halk krallarının dediğine olur diyordu, ne de krallar halkın dediğine. Halk, savaşmadan yurtlarını düşmana bırakıp çekilmeyi düşünüyordu; ama krallar halkla beraber kaçıp gitmektense, yurtlarında kalıp ölmeye karar verdiler; şimdiye kadar yurtlarının sefasını sürmüşlerdi ve onu bırakırlarsa, başlarına gelmedik bela kalmayacaktı, durum öyle gösteriyordu. Sonunda halk ve kralları ikiye bölündüler ve sayıları birbirine denk olduğundan, birbirleriyle dövüştüler ve Kim-

¹²⁵ İsimlerden belli. Bunlar Skythlerin, Agathys ve Gelonların atalarıdır. (Gelon için 108 ve 109 bölümlere bakınız.)

mer halkı kardeş eliyle ölenleri Tyras ırmağı kıyılarına gömdü, mezarları hâlâ durur. Geride kalanlar, onları mezarlarına koyduktan sonra yurtlarını bırakıp çıktılar. Skythler geldiğinde kimseler kalmamıştı.

12. — Bugün de Skythia'da Kimmer kaleleri vardır. Kimmer Boğazı vardır. Kimmeria denilen bir bölge vardır. Bir Kimmer Bosphoros'u vardır. Besbelli Kimmerler Skythlerden kaçarlarken Asya'dan geçmişler ve Khersonesos'ta, içinde bugün Sinoplu Yunan kolonlarının oturdukları kentler kurmuşlardır. Gene besbelli, peşlerinden gelen Skythler, Media'yı yollarını şaşırdıkları için istila etmemişlerdir. Zira Kimmerler kaçarlarken kıyı boyunu bırakmamışlar, oysa Skythler onları, içeriye sapıp Media'ya girdikleri güne kadar Kafkaslar'ı sağlarına alarak izlemişlerdir. Bu da üçüncü bir anlatıdır, Yunanlılar da, barbarlar da böyle anlatırlar.

Aristeas

13. — Öbür yandan Prokonnesos'da doğma Kaystrobios oğlu Aristeas adında biri vardı¹²⁶, destan düzerdi, o da Apollon'un öfkesinden kaçarken İssedonosların ülkesine yansıdığını ve İssedonosların ötesinde tek gözlü Arimaspes ırkının yaşadığını, bunların ötesinde de kutsal altına bekçilik eden Griffonların, daha uzakta denize çıkan yerde Hyperbore uluslarının yaşadıklarını söyler. Bunların hepsi diye ekler sözlerine, kendi sınırlarında bulunanlar, Hyperborelilerden gayrısı, birbirleriyle dalaşmak için bahaneler bulurlardı; ilk başlayanlar Arimaspeslerdi. Bu Arimaspesler, İssedonosları yurtlarından atmışlardı. İssedonoslar da Skythleri yurtlarından atmışlardı; Skythler Notos Denizi kıyılarında oturan Kimmerlerin üzerine saldırmışlar ve bölgeden atmışlar. Ama

¹²⁶ *Prokonnesos* bugünkü Marmara Adası'dır. Aristeas, Herodotos'a göre VII. yüzyılda yaşamıştır (bölüm 15).

Aristeas'ın Skyth ülkesi hakkında anlattığı bu hikâye Skythlerin söylediklerine uymamaktadır.

14. — Bu destanları düzen Aristeas'ın yurdu neresidir söylemiştim; onun hakkında Prokonnesos ve Kyzikos'da edinmiş olduğum bilgileri de ekleyeceğim. Bana anlattıklarına göre, Aristeas doğumu bakımından en büyük yurttaşlar katındandı; bir gün Prokonnesos'da bir bez basma atölyesine girdi ve orada düşüp öldü. Basmacı, dükkânı kapattı, gidip ölünün yakınlarına haber verdi. Aristeas'ın ölüm haberi kentin içinde yeni yayılıyordu ki, Kyzikoslu birisi geldi, ölüm haberini yalanladı, Artake'den geliyordu ve Kyzikos yolunda Aristeas'a rastlamış, hatta onunla konuşmuştu. Adam dediğinden şaşmıyordu, o arada ölünün yakınları basmacının dükkanına gelmişler, cenaze kaldırmak için gerekli şeyleri getirmişlerdi. Kapıyı açıp girdikleri zaman, içeride Aristeas'ın ne ölüsü vardı, ne dirisi. Ama altı yıl sonra Prokonnesos'da yeniden ortaya çıkmış ve bugün Yunanistan'da "Arimaspea" adıyla tanınan destanları yazmış ve bestelemiştir. Bunları besteledikten sonra ikinci kez kaybolmuştur.

15. — Prokonnesos ve Kyzikos'da söylenen budur. Öte yandan, Aristeas'ın ikinci kayboluşundan iki yüz kırk yıl sonra İtalya'da, Metapontum'da geçmiş bir olay daha biliyorum. Bu sayıyı Prokonnesos'da ve Metapontum'da verilen tarihleri karşılaştırarak buluyorum. Metapontumluar anlatırlar ki, Aristeas orada görünmüş, kendilerine emir vermiş, "Apollon adına bir sunak yapınız," demiş ve hemen yanına kendi adı olan Prokonnesoslu Aristeas adında bir heykel konulmasını istemiş; Metapontum, diye açıklamış, Apollon'un İtalya'da uğramış olduğu tek yerdir ve kendisi de tanrının peşinden gelmiş, ama şimdiki görünüşünde değil, karga biçiminde. Bu sözleri söyledikten sonra gözden kaybolmuş, Metapontumluar Delphoi'ye adamlar göndermişler ve tanrıdan "Bu görünüşün anlamı nedir?" diye sormuşlar. Pythia, gö-

rüntünün dediğini yapmalarını emretmiş ve sözünü dinlerlerse, büyük kazançları olacağını söylemiş; bunun üzerine kendilerine verilmiş olan görevi yerine getirmişler ve bugün Metapontum'da tanrısal Apollon heykelinin hemen yanında Aristeas adında bir adam heykeli yükselmektedir; çevresi defne ağaçlarıyla sarılmıştır; Apollon heykeli kentin meydana-nındadır. Ama Aristeas için bu kadarı yeter.

16. — Anlatmaya çalıştığımız bu ülkenin kuzeyinde ne vardır, kimse doğru dürüst bir şey bilmez; bir şeyler öğrenbilmek için, oraları kendi gözüyle görmüş bir kimseye rastlamadım. Az önce sözünü ettiğim Aristeas da destanlarını yazdığı sırada, İssedonoslardan öteye geçtiğini söylemiyor; daha kuzeydeki ülkeler üzerine o da kulaktan duyduklarını ve İssedonoslar ne dedilerse, onları aktarır. Bununla beraber, biz soruşturmamızın uzanabildiği en uç sınıra kadar topladığımız ve az çok doğru olarak kabul ettiğimiz bilgileri vereceğiz.

17. — Borysthenes ırmağı kıyılarında yaşayanların deniz üstündeki limanlarından ki, burası bütün Skyth kıyılarının orta noktasıdır, işte bu limandan başlayarak, önce Kallipidai Skythlerine rastlanır, bunlar Yunan soyundandır; daha kuzeyde başka bir halk vardır, Halizonlar. Bunların yaşayışları da Kallipidailerinki gibi Skythlerden epeyce değişik, buğday ekerler ve bununla beslenirler, ayrıca soğan, sarmısak, mercimek ve darı da eker ve yerler. Halizonların yukarısında çiftçi Skythler vardır; bunlar da buğday ekerler, ama yemek için değil, satmak için. Daha yukarıda Neuriler yaşarlar. Neurilerin kuzeyinde, bildiğimiz kadarıyla insanların yaşamadıkları bir bölge uzanır. Bu uluslar, Borysthenes'in batısında Hypanis ırmağı boyunca dağılmışlardır.

18. — Deniz yönünden gelirken Borysthenes ırmağını geçince, ağaçlık bölge gelir, sonra içeriye doğru çiftçi Skythler otururlar, Hypanis ırmağı Yunanlıları bunlara Borysthenesliler derler. Kendileri adlarının Olbiopolitler olduğunu söy-

lerler. Bu çiftçi Skythler, gündoğusu yönünde üç günlük yol boyunca bir bölgeyi tutarlar; Pantikapes adı verilen ırmağa dayanırlar. Kuzeye doğru Borysthenes ırmağını çıkarken, on gün boyunca onların ülkelerinden geçilir; ondan ötesi büyük çöldür, çölün hemen ötesinde bambaşka bir halk, Androphaglar vardır, bunlar Skyth soyundan değildirler. Daha da yukarısı yeniden çöl... Bu kez sonsuz, hiçbir insan soyuna, bizim bildiğimiz kadarıyla rastlanmaz.

19. — Bu çiftçi Skythlerin doğusunda, Pantikapes'i geçince, göçebe Skythler sürülerini otlatırlar; toprak sürmez, ekin ekmezler. —Ağaçlık bölge dışında bütün bu topraklarda ağaç yoktur. — Bu göçebeler gündoğusu yönünde, Gerros ırmağına kadar uzanan bölgeyi tutarlar ki, on dört günlük yol genişliğindedir.

20. — Gerros'tan ötesi Şahane Skythler ülkesi denilen yerlerdir; Skythlerin en yiğit ve en kalabalık bölümü burarlarda yaşarlar; öbür Skythleri kendi köleleri sayarlar. Sınırları şöyledir: Güney yönünde Taurik, doğu yönünde körlerin çocuklarının açmış oldukları hendek ve Palus—Maiotis üzerinde bulunan ve Kremnes¹²⁷ denilen deniz çarşısı; ülkelerinin bir bölümü Tanais'e kadar dayanır. Kuzeyde, Şahane Skythlerin ötesinde Melankhlenoslar otururlar, ayrı ırktadırlar, Skyth değildirler. Melankhlenoslardan ötesi bataklık ve çöldür, öyle biliyoruz.

21. — Tanais'i aşınca artık Skythia değildir; ilk ulus Sauromatlardır; bu Sauromatlar, Palus—Maiotis'in meydana getirdiği körfezin dibinde kuzeye doğru on beş günlük yol boyunca uzanır; bütün bu ülke çıplaktır, ne elle yetiştirilmiş, ne de kendiliğinden yetişmiş ağaç vardır. Daha kuzeyde ikinci bir bölge gelir, Budinlerdir ve çok ağaçlıktır, baştan sona çeşitli türden ağaçlarla kaplıdır.

¹²⁷ Kremnes deniz çarşısı. Dik bayırlar. Azak Denizi üzerinde bir ticaret limanıydı.

22. — Budinlerin kuzeyi yedi günlük çöldür; bu çölü aşip az doğuya kayınca Thyssagetlerin yurdu dur, kalabalık ve ayrı soydan bir ulustur, avcılıkla geçinirler. Bunların sınırında, aynı bölgede Iyrkailer denilen kimseler otururlar; bunlar da avcılıkla yaşarlar, avlanmaları şöyledir: Ağacın tepesine çıkıp av gözlerler. Çünkü bütün ülke ormanlarla kaplıdır; her avcının hazır bir atı vardır, karın üstüne yatırılmıştır göze çarpmasın diye; bir de köpek vardır. Ağacın tepesinden hayvanı gördüler mi ok atarlar, atlarına atlayıp kovalarlar, köpekler de iz sürerler. Bu halkın kuzeydoğusunda başka Skythler vardır, bunlar Şahane Skythlerden ayrıldıktan sonra gelip bu ülkede yerleşmişlerdir.

23. — Bu sonuncu Skythlere kadar anlattığımız bütün bu ülke zengin bir ovadır, toprağı çürümüş örgensel maddelerden oluşmuştur. Ötesinde yer taşlık, kayalıktır. Bu taşlık bölgeyi geçince yüksek dağların eteğinde uzanan geniş bir alana çıkılır, burası doğuştan kel oldukları söylenen insanların oturdukları yerdir, kadın erkek hepsi keldir, burunları yassı, çeneleri fırlaktır; dilleri ayırıdır, Skythler gibi giyinirler, ağaçlardan topladıkları yemişlerle beslenirler. Yağ çıkardıkları ağaca fındık ağacı derler. Aşağı yukarı incir ağacı büyüklüğünde olur; bakla iriliğinde yemiş verir, çekirdekli bir yemiştir bu. Bu yemiş olgunlaşınca bez içinde ezip özünü süzerler, koyu ve siyah bir öz akar; bu akan sıvıya “askhü” derler; zevkle içerler, sütle karıştırıp öyle de içerler; tortusu yapışkan bir macun kıvamında olur, bundan da çörekler yapıp saklarlar; zira bu ulusun sürüleri azdır, çünkü otlakları fakirdir. Her biri bir ağaç altında yatar; kış geldi mi ağacın çevresine, çadır gibi, beyaz yünden bir örtü gerilir; yazın örtüyü kaldırırılar. Bu halklara kimse zarar vermez, kutsal sayılırlar; savaş için silahları yoktur. Komşularında bir anlaşmazlık çıkarsa, yargıcı olarak onlara başvurulur ve eğer birisi, kendi yurdundan kaçıp onlara sığınsa, ona artık kimse dokunamaz. Bunlara, Argipeialar derler.

24. — Bu kel insanlar ülkesine kadar geçilen bütün bölgeler ve buralarda oturan uluslar bilinip tanınırlar. Çünkü bu ulusların yurtlarına yolculuk yapan Skythler vardır. Haklarında bilgi edinmek zor değildir; Borysthenes ağzındaki deniz çarşısında ve Pontos'un öbür çarşılarında bulunan Yunanlılar da buralara giderler. Bu ulusların yanına giden Skythler, işlerini görebilmek için yedi tercüman kullanırlar, çünkü oralarda birbirinden ayrı yedi dil konuşulur.

25. — Argipeialara kadar öğrendik demektir; ama bu kel adamların kuzeyinde kalan bölge için kimse kesin bir şey söyleyemez. Çünkü çevresi dağlarla kesilmiştir; geçit vermez dağlardır ve kimse de geçmemiştir. Kel adamlar bu dağlarda keçi ayaklı insanların yaşadıklarını söylerler, ama ben pek inanmam. Bir de bu halkların ötesinde insanlara rastlanırmış ki, yılın altı ayını uykuda geçirirlermiş, ben böyle masallara inanmam. Kel adamların doğusuna düşen ülkede İssedonların yaşamakta oldukları kesindir; ama kuzey yönlere düşen bölgeleri, zayıf bazı söylentiler dışında, ne kel adamlar, ne de İssedonlar tanımaktadırlar.

26. — İssedonlara bağlanan bazı görenekler; birisinin babası öldü mü, bütün akrabaları ona sürü hayvanları götürürler; kurban ederler, parçalara ayırırlar; ev sahibinin babasını da keserler ve etini öbür etleri arasında karıştırırlar, bir şölen çekerler. Ölünün kafasını kazırlar, içinden beynini çıkarırlar; altın yapraklarla kaplarlar ve bir tanrı suratı gibi her yıl büyük kurbanlarla yüceltirler. Yunanistan'da ölüm yıldönümleri nasıl kutlanırsa, burada da her oğul, babası için öyle yapar. Ayrıca İssedonlar da Argipeialar gibi adaletleriyle tanınmışlardır ve kadın da erkek gibi aynı haklara sahiptir.

27. — Bu uluslar zaten biliniyorlardı, ama ötede, kuzeyde tek gözlü adamlar varmış ve kutsal altına bekçilik yapan Griffonlar varmış, bunları yalnız İssedonlardan öğreniyoruz; Skythler onların anlattıklarını tekrar ederler, o kadar; bize de bu inanç Skythlerden gelmiştir ve birincilere Arimaspes de-

mekle bir Skyth sözcüğü kullanmış oluyoruz, zira “arima” Skyth dilinde tek, “spu” ise göz anlamına gelir.

Skythia Kışı

28. — Bu anlattığım bölgede kış yaman olur. Bir fikir vermek için belirtiyorum: Sekiz ay süresince dayanılmaz soğuk olur, o kadar ki, yere su dökülse çamur olmaz ve ateş yakıl-sa çamurdan başka bir şey ele geçmez ve deniz donar, Kimmerler Bosphoros’u donar. Savaşta Skythler ordularını hendğin öbür yakasına, Sindlerin ülkesine buz üzerinden geçirmişlerdir. Böylece kış sekiz ay sürer, öbür dört ayda da gene kuvvetli ayaz yapar. Skyth kışı öbür ülkelerin kışından çok başka olur bu mevsimde ki, aslında yağmur mevsimidir, yağmurun damlası düşmez; oysa yazın yağmur hiç dinmez. Başka yerlere yıldırım düştüğü mevsimlerde buraya düşmez, ama yazın hemen hemen bütün bölgede düşer. Eğer kışın yıldırım düşerse, bir mucize olmuş gibi şaşırırlar; bunun gibi deprem de ister yaz olsun, ister kış olsun Skythia’da bir mucize gibi karşılanır. Atlar soğuğa iyi dayanırlar, ama katırlar ve eşekler hiç dayanıklı değildirler; oysa öbür yerlerde tersine, soğukta kalan atlar kangrenden kırılırlar, buna karşılık eşekler ve katırlar dayanırlar.

29. — Bence bu bölgelerde boynuzsuz öküzlerin boynuz çıkarmalarına engel olan da gene soğuktur. Ve ben bu konuda Homeros’un yetkesine dayanıyorum, çünkü şöyle diyor:

*Kuzuların alınlarında boynuzların çabucak çıktığı Libya.**

Haklı olarak, sıcak ülkelerde boynuzlar erkenden çıkar demek istiyor. Ağır soğuk yapan ülkelerde hayvanlar ya zaten boynuzsuzdur ya da boynuzluysa eğer, çok zor çıkar.

* Odysseia, dördüncü bölüm, 85

lak bir ovadır; bu toprakları sulayan ırmakların sayısı Mısır Nil'inin kanallarından daha az değildir. Bu ırmaklardan, denizden gelen bir geminin içinde yüzebildiği en ünlülerin adlarını sayacağım: Denize beş ağızdan dökülen İstros, sonra Tyras, Hypanis, Borysthenes, Pantikapes, Hypakyrıs, Gerrhos ve Tanais. Ve işte bunların, başlıca çizgileriyle yatakları¹³².

48. — İstros, bildiğimiz ırmakların en büyüğüdür. Denize akıttığı su, yaz kış değişmez. Skyth ülkesinin, batı yönünde son ırmağıdır ve en önemlisidir. Çünkü başka ırmaklar da buna dökülürler. Sularını besleyen öbür ırmaklar şunlardır: Skythia'dan gelirken beş tane vardır: Skythlerin Porata, Yunanlıların Pyretos dedikleri ırmak, sonra Tiarantos, Araros, Naparis, Ordessos. Bu ırmakların birincisi büyük bir ırmaktır, doğu yönünde akar¹³³ ve İstros'a dökülür; ikincisi olan Tiarantos en batıya düşenidir ve en küçüğüdür; Araros, Naparis ve Ordessos bu ikisi arasında akarlar ve İstros'a dökülürler. Bunlar, İstros'u besleyen ırmakların Skythlere ait olanlarıdır; gene İstros'la birleşen Maris ırmağı, Agathyrslar ülkesinden gelir.

49. — Haimos dağlarından (çıkıp) kuzey yönünde akan ve İstros'a dökülen öbür üç ırmak, Atlas, Auras ve Tibisis'tir; Trakya'da ve tam Trakya Krobyzosları topraklarında akan Athyrıs, Noes ve Artanes de gene İstros'a dökülürler; Paionia ve Rhodop Dağı'ndan gelen Skios, Haimos'un orta bölgelerinden geçtikten sonra İstros'a ulaşır. İlyria'dan kuzeye doğru akan Angros, Triballia Ovası'na iner, Brongos'a karışır, o da İstros'a dökülür ve bu suretle İstros aynı

132 Herodotos'un saydığı ırmaklar: Tyras-Dinyester, Hypanis-Bug ya da Bog ve Kuban, Borysthenes-Dinyeper, Pantikapes-Paol, Tanais-Don. Gerrhos ve Hypakyrıs iyi anlaşılamamıştır. Bölüm 57'de anılan Hyrgıs, Donetz'dir. İstros'un Tuna olduğunu daha önce söylemiştik.

133 *Prut ırmağı*. Doğuya doğru akarken sözü yanlıştır. Bu yönde kısa bir yolculuktan sonra kuzey-güney doğrultusunda akar. Maris ve Marosch'tur.

zamanda iki büyük ırmağın sularını almış olur. İstros'u, Yukarı Umbria'dan da gene kuzey yönünde akan Karpis ve Alpis karşılar. Çünkü İstros, boydan boya bütün Avrupa'dan geçer; kaynağını Avrupa'nın, Kynetlerden sonra, en batısında oturan Keltlerin topraklarından alır ve İstros, bu anakarayı bir uçtan bir uca geçip Skythia'nın hemen yanında denize dökülür.

50. — Bu saydığımız ırmaklar ve daha pek çokları sularını ona boşalttıkları içindir ki, İstros ırmaklarının en büyüğü olur; yoksa taşıdıkları suyu, uzunluğu hesaba katmadan karşılaştırırsak, su çokluğu bakımından Nil, İstros'u geçer; çünkü Nil'in sularını başka hiçbir çay ve hiçbir kaynak beslemez. İstros'un sularının yaz kış aynı düzeyde akmasının nedeni ise, bence şudur: Kışın su düzeyi ortalama olarak, her zamankini hafifçe geçer; çünkü bu ülkeler kışın yağmurla pek az sulanırlar; buralarda yağın kardır. Kıştan kalan birikmiş kalın kar tabakaları yazın erir ve her yandan İstros'a akar; ırmağın suları kabarır ve sık yağın sel gibi yağmurlarla daha da yükselir, zira yaz yağmur mevsimidir; yazın güneş sayesinde kıştan çok daha fazla olan buharlaşmayı, İstros bu mevsimde aldığı önemli katkılarla karşılamış olur; bu birbirine ters düşen iki olay bir denge sağlar ve bu da ırmağın akışını gözle görülür bir düzen içinde tutar.

51. — Demek ki İstros bir Skyth ırmağıdır; sonra Tyras gelir; kuzeyden akar ve kaynağını Skythia ile Neuris arasında sınır olan büyük bir gölden alır. Denize döküldüğü yerde Yunanlılar yerleşmişlerdir ki, adları Tyritos'dur.

52. — Üçüncü ırmak Hypanis, kaynağını Skythia'da, çevresinde beyaz yaban atların otladığı bir büyük gölden alır. Bu göle haklı olarak Hypanis'in babası denilir. Bu gölden çıktıktan sonra Hypanis ırmağının suları beş günlük gemi yolculuğu boyunca oldukça azdır ve tatlıdır; ama sonra deniz kıyısından dört günlük uzaklıkta suları korkunç derecede acıdır; çünkü tuzlu bir kaynağın suları ka-

rışır, hem o kadar tuzlu ki, pek gür akmadığı halde, birçok çaydan daha büyük olan Hypanis gibi bir ırmağın sularını bozar. Bu kaynak, çiftçi Skythlerle Halizonların arasında ki sınır üzerindedir; Skyth dilinde Exampaiaos adını taşır, çıktığı yerin adı da aynıdır; Yunanca'da karşılığı "Kutsal Yollar"dır. Tyras ve Hypanis'in yatakları sonralara doğru Halizonlar ülkesinde birbirine yaklaşırlar; sonra her biri ayrı bir yön alır ve aralarında pek geniş bir toprak parçası yayılır.

Borysthenes (Dinyeper) Iрмаğı

53. — Dördüncü ırmak Borysthenes'tir, bütün bu ırmakların, İstros'dan sonra en büyüğüdür ve bana kalırsa, yalnız Skyth ırmaklarının değil, Mısır'daki Nil dışında başka bütün ırmakların hepsinin en verimlisidir, Nil ile başka hiçbir ırmak ölçüşemez. Nil'i saymazsak Borysthenes kadar yararlı bir tane daha yoktur. Sürüler için en güzel otları, en semiz çayırları sağlar, sularında tadına doyulmaz eşsiz balıklar kaynaşır, ayrıca suyu pek güzel içilir; çayları çamurlu akan bir ülkede onun suları berrak akar, kıyılarında bereketli ekin kaldırılır, ekilmeyen topraklarında gümrah çayırlar biter. Denize döküldüğü yerde kendiliğinden oluşmuş uçsuz bucaksız tuz depoları vardır. Mersinbalığı denilen¹³⁴ ve havyar çıkarılan kocaman balıklar bol miktarda tutulur ve daha başka olağanüstü yararlar sağlar. Gemiyle kırk günlük yol tutan Gerrhos ülkesine kadar, kuzeyden aktığı bilinir, ama ondan öteki yatağı üzerine kimse bir şey söylemez; yalnız kesin olarak bilinen şey, çiftçi Skythlerin topraklarına gelinceye kadar çıplak alanlardan geçtiğidir; zira kıyılarında, gemiyle on günlük yol

¹³⁴ Metnin aslında havyar sözü yoktur. Havyar, mersinbalığı yumurtalarının tuzlanıp bastırılması ile yapıldığına göre, Herodotos'un bunu anlatmak istediği açıktır. (Fransızcaya çevirenin notu.)

boyuncu bu Skyth boyları otururlar. Bir Nil, bir de bu ırmak için kaynadıkları yer şurasıdır diyemiyorum ve sanırım hiçbir Yunanlı da diyemiyor. Denizin hemen yakınında Hypanis'in suları Borysthenes'e dökülür ve ikisi beraber uçsuz bucaksız bir su birikintisini meydana getirirler. Bu iki ırmak arasında kalan bir çeşit toprak çıkıntısı vardır. Hippolas Burnu derler; üzerinde bir Demeter tapınağı yükselir; tapınağın üst yanında, Hypanis üzerinde Borysthenesliler otururlar.

54. — Bu ırmaklar için belirtmeye değer şeyler bunlardır. Bunlardan sonra bir de beşincisi var ki, adı Pantikapes'tir; o da kuzeyde bir çölden çıkıp gelir; Borysthenes ile birlikte kapladıkları alan içerisinde çiftçi Skythler otururlar. Ağaçlık Bölge'ye gelir ve burasını geçtikten sonra Borysthenes'e dökülür.

55. — Altıncı ırmak Hypakris'tir; bir gölden çıkar, göçebe Skythler yurdundan geçer ve Ağaçlık Bölge ile Akhil-leus'un At Meydanı denilen yeri sağında bırakarak, Karkinitis kenti yanında son bulur.

56. — Yedinci ırmak Gerrhos'dur; Borysthenes'in ayaklarından biridir, bu ırmaktan Borysthenes'in artık bilinmediği yerde ayrılır; buradan sonra ayrı sayılır ve Gerrhos adını alır, bu bölgenin adı da budur; denize doğru akarken Göçebelerin Ülkesi ile Şahane Skythler ülkesini birbirinden ayırır ve Hypakryis'e dökülür.

57. — Tanais sekizinci ırmaktır; kuzeyde ta uzaklarda bir gölden çıkar ve Palus-Maiotis adında daha büyük bir göle dökülür ki, bu göl Şahane Skythler ile Sauromatlar arasında sınır çizer. Tanais'e de Hyrgis adında bir başka ırmak dökülür.

58. — Skythia'nın ünlü ırmakları bunlardır; Skythia'da sürülerin beslendikleri otlar, bizim bildiğimize göre, safra salgısına iyi gelir; hayvanların içi açıldığı zaman bu sözün doğru olduğu görülür.

Skythlerin Gelenek ve Görenekləri

59. — Skythlerin elindeki belli başlı yararlar bunlardır. — Öbür yandan görenekləri şöyledir: Tanrılar içinde yaranmak istedikleri en başta Hestia olmak üzere Zeus ve Toprak –ki bunu Zeus’ün karısı olarak tanırırlar–, sonra Apollon, Göksel Aphrodite, Herakles ve Ares’tir. Bu tanrılar bütün Skythia’da ululanırlar; şahane Skythler ayrıca Poseidon’u da kutlarlar. Skyth dilinde Hestia’ya Tabiti, Zeus’e, benim fikrimce pek doğru olarak, Papaios¹³⁵ adı verilmiştir, Toprak’a Api, Apollon’a Oitosyros, Göksel Aphrodite’ye Argimpasa, Poseidon’a Thagimasadas derler. Ares dışında heykel, sunak, tapınak kurma gelenekleri yoktur, yalnız Ares için yapılır.

60. — Bütün bu ilkel halk topluluklarında yalnız bir çeşit kurban vardır, bütün dinsel törenlerde hep aynıdır. Dinsel törenler şöyledir: kurban ortaya konulur, ön ayakları bağlanır; kurbanı kesecek olan adam hayvanın arkasında durur, ipin ucunu çeker, hayvanı düşürür; hayvanı düşürürken kurban hangi tanrıya sunuluyorsa, o tanrıya dua eder, sonra boğazına ince bir ip dolar, ipin arasına bir sopa sokar, sopayı çevire çevire sıkar ve kurbanı boğar; ateş yakılmaz, önceden bir tören yapılmaz, kutsal su serpilmez. Kurbanı boğduktan sonra yüzer ve pişirirler.

61. — Skythia’da odun pek bulunmaz, onun için eti şöyle pişirirler: Kurbanları yüzdükten sonra, kemikleri örten bütün etleri ayırırlar, sonra kendi ülkelerine özgü bir tencere vardır. Ellerinin altında böyle bir tencere bulunuyorsa, eti ona koyarlar. Bu tencereler tıpkı Lesbos krateroslarına benzerler, yalnız onlardan çok daha büyük olurlar; etler bunun içerisine konur, tencere hayvanın kemikleri üzerine konur ve kemikler ateşe verilir. Eğer tencere yoksa, etler hayvanın iskeleti üzerine konur, su da katılır, alttan kemiklerle beraber

¹³⁵ Papaios. Büyükbaba.

ateşlenir; kemikler pek güzel yanarlar ve iskelet kemikten ayrılmış eti kolaylıkla tutar. Bir öküzün bütününü pişirebilmek için yakacağını da böylece kendisi sağlamış olur ve her kurban için de aynı şey yapılır. Et pişti mi, kurbanı kesen bir parça ayırır, ayrıca bağrından da bir parça alır ve bunları ayaklarının dibine atar. Kurban olarak bütün hayvanları ve özellikle at keserler.

62. — Kurban, bütün tanrılara bu dediğimiz biçimde sunulur. Yalnız Ares ayrı bir tapınma konusudur. Her bölgede, toplantı yerlerinde bu tanrı adına, şu örnek üzere bir tapınak yükselir: Üç stad eninde ve üç stad boyunda bir alana, üç staddan az alçak ve ince dallardan yapılma demetler yığılır. Tepesi, eni, boyu eşit dörtgen bir terastır; üç yanı dimdik iner, üstüne dördüncü yandan çıkılır. Her yıl yüz elli araba dolusu yeni odun getirilip yığına eklenir. Çünkü fırtınalar yüzünden sürekli olarak çöker. Bu küçük tepenin en üstüne demirden yapılma bir pala dikilidir, bu pala çok eski olduğu için her bölgeden saygı görür ve Ares heykeli işte budur. Bu palaya her yıl sürü hayvanları kurban edeceklerdir ve tabii at, öbür tanrılardan daha cömertçe kurban edilir. Savaşta esir aldıkları zaman, bunların yüz tanesinden birini kurban ederler, ama hayvanlar için yapılan töreni yapmazlar. Başının üzerine şarap serperler, kafayı bir lenger üzerinde keserler, lengeri odun bağlarının tepesine taşıyıp içinde bulunan kanı palanın üzerine boşaltırlar. Yukarıda olan budur; o sırada aşağıda, kutsal tepeciğin yanında şu tören yapılır: Kurban edilen adamların sağ kollarını elleriyle beraber omuz başlarından keserler, gökyüzüne doğru fırlatırlar, öbürlerini de kurban ettikten sonra giderler. Kol nereye düşüyse orada, gövde de bir başka noktada, olduğu yerde kalır.

63. — Kurban kesme törenleri böyledir. Şunu da belirtelim ki, domuz kurban etmezler, hatta topraklarında üretmezler bile.

Skythlerin Savaşla İlgili Gelenekleri

64. — Savaşla ilgili âdetleri şunlardır: Bir Skyth, öldürdüğü ilk düşmanın kanını bir kupaya doldurup içer; savaşta öldürdüğü herkesin kafasını kesip krala götürür; zira ancak kafa götürürse, ganimetten pay alabilir; yoksa hiçbir şey vermezler. Düşmanlarının kafasını şöyle yüzerler: Kulakların kenarından çepeçevre keser, kafayı tutup silkeleyerek deriyi alır, iyice yumuşasın diye öküzün kaburga kemiğiyle temizler ve avuçlarında yoğurur, elbezi gibi kullanmak üzere saklar. Bunları atının dizginlerine dizer ve bununla övünür, çünkü bu havlulardan en çoğunu taşıyan en yiğit diye geçinir. Hatta içlerinden birçoğu yüzülmüş deri parçalarından, sığırtmaç kazaklarınkine benzer mantolar yapıp giyerler. Gene birçokları, yendikleri düşmanın sağ elinin derisini de tırnaklarla beraber yüzerler ve ok torbasına kapak yaparlar. Çünkü insan derisi kalın ve pürüksüz olur; belki de deriler içinde en beyazıdır. Hatta birçokları ölünün bütün derisini yüzer, ağaçtan bir çerçeveye gerer ve at üzerinde gezdirirler.

65. — Bu konudaki törenleri böyledir. İşte bir de bütün başlara değil de yalnız en nefret ettikleri düşmanlarının başlarına yaptıkları: Kafatası kaşlar hizasından biçilir, içerisi temizlenir; dışını fakirler ham öküz derisiyle kaplarlar; zenginler de dışını öyle kaplamakla beraber, içini altınla kaplarlar ve kupa olarak kullanırlar. Hatta kendi yurttaşlarına da, eğer araları açılır ve onu kralın önünde yenerlerse, aynı şeyi yaparlar. Hatırı sayılır bir konuk ziyaretlerine gelirse, bu kafaları onlara da gösterirler ve açıklamakta da kusur etmezler ki, bu adamlar kendi uluslarından oldukları halde, kendilerine karşı savaş açmışlar ve yenilmişlerdir, bunu bir soyluluk belirtisi sayar ve övünürler.

66. — Yılda bir, her vali kendi bölgesinde bir krateros içerisinde su ve şarabı karıştırır; bir düşman yenmiş olan her Skyth gelir içer; alacağında böyle bir başarı olmayanlar bu

onur şarabından içemezler; hor görülür ve kenarda kalırlar, bu hal en ağır hakarettir. Buna karşılık çok sayıda düşman öldürmüş olanlar, iki kupayla gelir ve üst üste içerler.

Skythlerde Falcılık

67. — Skythlerde pek çok falcı vardır, bunlar ileride olacak şeyleri söğüt değneklerine bakarak haber verirler. Şöyle: Bu değneklerden büyük demetler getirirler, yere koyup dağıtırlar, sonra değnekleri birer birer ayırarak gelecekte olacak şeyleri söylerler; konuşurken değnekleri toplar, bir demet haline getirirler. Bu çeşit falcılık atalarından kalmadır, ama “Enareler”, yani eşcinseller, gelecekte haber verme yeteneğini kendilerine Aphrodite’nin verdiğini iddia ederler; bunlar, ıhlamur kabuğu ile fala bakarlar; kabuğu uzunlamasına üçe bölerler, parmaklarının ucuna dolarlar, sonra açarak gelecekte haber verirler.

68. — Skyth kralı hastalandığı zaman, en iyi üç falcıyı getirir, onlar da anlattığım gibi fala bakarlar. Genellikle söyledikleri filan ya da falanın (burada o yurttaşların adı veriliyor) kral hanedanı üzerine yalan yere yemin ettiğidir. Skythler arasında, önemli konularda kral hanedanı üzerine yemin edilmesi âdettir. Falcıların yalan yere yemin etmekle suçladıkları adam hemen yakalanır, tek başına kralın huzuruna çıkarılır; falcıların yanında kendisine anlatılır ki, bunlar sanatları sayesinde onun kral hanedanı üzerine yalan yere yemin etmiş olduğunu ve kralın bu yüzden hastalandığını meydana çıkarmışlardır; o inkâr eder, hiç yalan yere yemin etmediğini söyler, gücendir. İnkâr üzerine kral bunların iki katı kadar daha falcı getirir; eğer bunlar da bilimlerine danışıp yalan yere yemin suçlamasına katılırlarsa, hemen kafası kesilir, varı yoğun ilk falcılar arasında kura çekilerek paylaşılır; eğer sonradan gelen falcılar adamı suçsuz çıkarırlarsa, bir daha, sonra bir daha yeni falcılar getirilir. Eğer sonunda ço-

ğunluk sanığı temize çıkarırsa, ilk gelmiş olan falcılar ölüme mahkûm edilirler.

69. — Bunları şöyle öldürürler. Bir arabaya çalı çırpı doldurulur ve öküzler koşulur; falcılar ayakları bağlı, elleri arkadan bağlı, ağızları tıkalı olarak arabaya bindirilir, odunların içerisine konur; ateş verilir, sonra öküzler kovalanır, hızlı koşsunlar diye ürkütülür. Çoğu zaman falcılarla birlikte öküzler yanarlar; kimi zaman da arabanın oku alevlerden yanıp kopar, öküzler de her yanları yanık içinde kaçarlardı. Falcıların başka nedenlerle de aynı şekilde yakıldıkları olur ve adları yalancıya çıkar. Kral, birisini öldürdüğü zaman çocuklarını geride bırakmaz; oğlan çocukları da beraber öldürür, kızlara dokunmaz.

70. — Skythler şöyle ant içerler: Toprak bir kupanın içerisine şarap doldururlar; ant içecek olanlar buna kanlarını karıştırırlar; bunun için sivri bir şeyle küçük bir delik açarlar ya da kılıçla hafif çizerler; sonra kabın içerisine bir pala, oklar, bir balta ve mızrak daldırırlar; bu da olduktan sonra tanrısal öfke üzerine ant içerler ve kaptaki şaraptan azıcık içerler ve orada bulunanların ileri gelenleri de onlarla beraber içerler.

Skyth Krallarının Mezarları

71. — Kral mezarları Gerrhos topraklarında, yani Borysthenes üzerinde gemilerin gidebildikleri son bölgededir. Kralları öldüğü zaman, o bölgede eni boyu bir, dörtgen, büyük bir mezar kazarlar ve hazır olduğu zaman ölüyü getirirler: Gövde mumla kaplanmıştı; önceden karnı yarılmış, içi boşaltılmış ve maydanoz tohumu, anason ve dövülmüş saparna ve kokulu maddelerle doldurulmuş, sonra dikilmiştir; ölü bir arabaya konur ve başka bir halk topluluğuna götürülür; teslim alanlar Şahane Skythlerin geleneklerini uygularlar: Bir kulaklarının memesini keserler, başlarını çep-

çevre kazırlar, kollarının etini çizerler, alınlarını ve burunlarını yırtarlar, sol ellerine ok saplarlar. Sonra arabanın içindeki kral ölüsü, gene kendi uyruğunda olan bir başka halk topluluğuna götürülür; ilk olarak götürüldüğü yerin ahalişi de peşinden gider. Bütün halk toplulukları dolaştırıldıktan sonra ölü imparatorluğun en uzak ülkesi olan Gerrhos ülkesine götürülür; mezar orada kazılmıştır. Mezarın içine çimen yayılır, kral üzerine konur; ölü yere saplanmış mızraklarla çevrilir, üzerine ağaçtan bir gölgelik konur, sazlarla örtülür; mezarın içinde boş kalan geniş yerlere karılarından birisi, elinden içki içtiği kimse, bir aşçı, silahtarı, uşaklarından birisi, bir haberci ve atları, boğulup konulur; kullandığı şeylerden birer tane ve altın kupalar konur (gümüş ve bakır kullanmazlar). Bu tören tamamlanınca herkes mezarın üzerine kürekle toprak atar ve en yüksek tümseği yapmak için birbirleriyle yarış ederler.

72. — Aradan geçen bir yılın sonunda şu törenler yapılır: Kralın adamlarından ona en çok hizmet etmiş olanları seçilir; bunlar Skyth ırkındandır, zira kral kimi isterse hizmetlerine alır ve para ile satın alınmış köleleri yoktur; bunlardan ve en güzel atlarından ellışer tanesi boğulur, bağrıları çıkartılır, içleri temizlenir, saman doldurulup dikilir; iki ağaç desteğin arasına bir tekerleğin yarısı, yuvarlak yanı yere dönük olarak konur; öbür yarı aynı şekilde ve ayrı iki kazığa bağlanmıştır; bunlardan böyle çok sayıda yaparlar. Atlara enseye kadar uzunlamasına birer ağaç kazık geçirirler ve yarım tekerleğin üzerine kaldırır. Atı bir kısmı önden, omuzlarının altından tutup kaldırır; öbürleri arkadan, butlarının yanından karnını tutarak kaldırır; atın iki yandan bacakları sarkar, ama yere değmez. Atlara gem ve dizgin vurulur ve dizginin ucu bir ayağa bağlanır. Boğulan delikanlılardan her birini bir atın üzerine çekerler ve şöyle yaparlar: Gövdeye belkemiği boyunca enseye kadar sert bir kazık geçirirler; kazığın alt ucu dışarı çıkar ve atın içinden geçen kazığın üzerin-

de özel olarak açılmış olan yuvaya oturur. Mezarın çevresine bu görülmemiş atlıları dizdikten sonra, bırakılır giderler.

73. — İşte krallarını böyle gömerler; öbür Skythlerden birisi öldüğü zaman en yakınları bir arabaya koyup sırayla öbür yakınlarını dolaştırırlar; bunlardan her biri kafilenin geldiğini görünce öbürlerine yemek çıkarır ve yemeklerin hepsinden birer parça ayırıp ölünün önüne koyar. Kırk gün boyunca ölüler böylece birinden öbürüne gezdirilir, sonra gömülür. Ölüyü gömdükten sonra Skythler kendilerini temizlerler: Başlarını iyice ovarak yıkarlar, gövdelerini temizlemek için bir tören yaparlar, yere üst uçları birbirine eğik üç kazık çakarlar, üzerine çepeçevre keçe sararlar, keçelerin içerisinde ve kazıkların ortasında bir tekne vardır, iyice kızdırılmış birçok taş getirip bu teknenin içine koyarlar.

74. — Topraklarında kenevir yetişir, tıpkı keten gibidir, yalnız daha kalın ve daha büyüktür. Hem insan eliyle ekilir, hem kendiliğinden yetişir. Thraklar bundan tıpkı ketene benzer giyecekler yaparlar. Hatta bu işten çok iyi anlamayanlar için, bu giyecekler ketenden mi yapılmış, yoksa kenevirden mi hiç belli olmaz ve keneviri bilmeyenler, ketendir diye yemin edebilirler.

75. — Skythler kenevir tohumunu alırlar, anlattığımız keçe örtülerin içerisine girerler ve bu tohumları kızgın taşın üzerine atarlar; tohum taşa değince tütmeye başlar ve öyle bir buğu çıkarır ki, bizim Yunanistan'daki hamamlarda bile bu kadar boğucu bir buğu olmaz. Skythler bayılırlar buna ve keyiften haykırırlar; bu onlar için yıkanma yerine geçer, çünkü gövdelerine hiç su değdirmezler. — Kadınlarına gelince, onlar da servi, sedir, günlük yongalarını pürtüklü bir taş üzerinde iyice dövüp su katarlar; bu hamuru yüzlerine ve bütün gövdelerine sürerler; koklamaya doyulmaz bir koku kazanmış olurlar ve ertesi günü bu lapayı kaldırdıkları zaman derileri pırıl pırıl ve taze bir renk almış olur.

Skythlerin Kendi Geleneklerine Bağlılıkları

76. — İşte bir halk ki, yabancı geleneklerden hangisi olursa olsun, ama özellikle Yunanlılarınkinden ödleri kopar. Anakharsis ve daha sonra Skyles örneklerinden bunu ortaya koymuşlardır. Anakharsis birçok ülke gezmiş, engin bir kültür edinmişti¹³⁶. Baba ocağına dönerken, Hellespontos'u geçtiği sırada Kyzikos'a yanaştı; o gün Kyzikoslular, Tanrıların Anası onuruna bayram yapıyorlardı. O da pek gösterişli bir şekilde kutlanan bu bayramın ortasına düşmüştü. Anakharsis de adak adadı, yurduna sağ salım dönerse Ana'ya Kyzikos usulünce bir kurban kesecek ve gece şenliği yapacaktı. Skythia'ya vardığında Ağaçlık Bölge'ye gitti, burası Akhilleus'un At Meydanı'na yakındır ve her çeşitten ağaçlarla kaplıdır; bu ormanların ortasında, tanrıça için yapılagelen bütün törenleri yerine getirdi; boynuna bir trampete ve tanrıçanın imgelerini asmıştı. Ama yurttaşlarından birisi gördü bu yaptıklarını, koşup kral Saulios'a haber verdi; kral kalktı, oraya gitti ve Anakharsis'i dinin gereklerini yerine getirirken yakaladı. Bir ok atıp öldürdü. Bugün Anakharsis'i sorarsanız, Skythler böyle bir adam tanımadıklarını söylerler. Çünkü o yurdunu bırakıp gitmiş ve gittiği yerden garip gelenekler getirmiştir. Ariapeithes'in temsilcisi olan Tymnes'den¹³⁷ işittiğime göre, Anakharsis, Skyth kralı İdanthysos'un amcası ve Spargapeites'in oğlu Lykos, onun oğlu Gnuros'un oğluydu. Eğer Anakharsis gerçekten bu hanedandan ise, o zaman demek ki onu kardeşi öldürmüştür; zira İdanthysos, Saulios'un oğluydu ve Anakharsis'i öldüren de bu Saulios'tur.

¹³⁶ *Engin bir kültür edinmişti.* Anayurdundakinden daha üstün demek istediği anlaşıyor.

¹³⁷ Şüphesiz Herodotos'un kaldığı yerin sahibi ve belki de bir Kariyalı. (Hauvette bunun Karia adı olduğunu söyler.) – Ariapeithes, Dareios'un düşmanı İdanthysos'dan sonraki Skyth kralıdır (ölümü 460).